

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора медичних наук, професора кафедри анатомії людини, клінічної анатомії та оперативної хірургії Дніпровського державного медичного університету МОЗ України Кошарного Володимира Віталійовича на дисертаційну роботу Федорченко Ігоря Леонідовича "Морфофункціональна характеристика великого чепця людини в нормі і при перитоніті" представлену до захисту в спеціалізовану вчену раду, створену при Полтавському державному медичному університеті МОЗ України з правом прийняття до розгляду та проведення разового захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 22 – «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 – «Медицина»

Обґрунтування вибору та актуальність теми дослідження

Активна участь у захисних реакціях черевної порожнини з одного боку, вирішальна роль у розвитку продовженого запалення та спайкоутворення у післяопераційному періоді – з іншого, а також унікальні пластичні властивості, що дозволяють широко використовувати чепець у реконструктивних операціях зумовлюють постійну підвищену увагу хірургів до цього органу.

На теперішній час у вітчизняній науковій літературі відсутні дані топографії, кількісних та метричних показників артерій і вен у правій та лівій половиних великого чепця людини. Водночас у зарубіжній науковій літературі вони є малочисельні, при цьому не зосереджено увагу на віковому аспекті та статі людей.

Функція чепця тривалий час залишалася предметом суперечок вчених. У ході досліджень було показано, що при патологічних станах чепець набуває абсолютно особливі властивості: пластичність, здатність до адгезії з травмованою та запаленою поверхнею, гемостазу, реваскуляризації, абсорбції рідини з черевної порожнини, імунологічному реагуванню.

Враховуючи те, що великий чепець є донором у відновлювально реконструктивній хірургії завдяки своїй унікальній пластичній властивості і кровопостачанню, то нові відомості щодо його форми і площі можуть дати глибше розуміння питанням використання в трансплантології.

З викладеного вище випливає, що систематизовані поглиблені знання анатомічної варіації великого чепця можуть покращити його застосування в практичній хірургії і зменшити кількість ускладнень, а також є теоретичним підґрунтям для оптимізації діагностики, тактики лікування і адекватному видаленні при патологічних станах самого великого чепця.

Враховуючи все вищенаведене, вибір теми дисертаційної роботи Федорченко І.Л., є актуальним, своєчасним та відповідає потребам сучасної хірургії та морфології. Актуальність дисертаційної роботи не викликає сумнівів та відповідає сучасним напрямкам медичної науки.

2. Зв'язок теми дисертації з державними чи галузевими науковими програмами.

Дисертаційна робота є фрагментом науково-дослідницької роботи Полтавського державного медичного університету «Морфофункціональне вивчення внутрішніх органів людини та лабораторних тварин в різних аспектах експериментальної медицини», № держреєстрації – 0121U108258. Автор є співвиконавцем даної роботи.

Тема дисертаційної роботи затверджена рішенням проблемної комісії «Фундаментальні дисципліни» ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія» МОЗ України (нині – Полтавський державний медичний університет) (протокол № 3 від 31.10.2018 р.).

Наукова новизна та практична значимість одержаних результатів.

Уперше проведено комплексне анатомо морфологічне дослідження великого чепця в людей жіночої і чоловічої статі у віковому аспекті в нормі та характер його структурних змін при гнійному розлитому перитоніті.

Результати власних досліджень, наголошують на вперше встановлені факти, що чотирикутна, трикутна і неправильна з однією, двома, трьома і чотирма лопатями форми великого чепця людини не залежать від типу статури їхнього тіла.

На основі морфометричного дослідження проведено поглиблення наукових даних що до збільшення з віком площі великого чепця в жінок. У чоловіків похилого віку тільки чотирикутної форми великі чепці мають більшу площу, ніж у чоловіків середнього віку.

Уперше за допомогою соматоскопічного метода здійснено класифікацію судинних трактів великого чепця жінок і чоловіків середнього та похилого віку й описано індивідуальну варіабельність топографії судин.

Поглиблено вивчення особливостей гістологічної структури великого чепця людей середнього і похилого віку в нормі та її перебудови при перитоніті. У перше продемонстровано варіації топографії «молочних плям» у товщі великого чепця. Відповідно до наявності жирової тканини на великих чепцях людей встановлено: 1) великі чепці з відсутністю жирової тканини – жирова тканина у вигляді маленьких окремих часточок наявна тільки вздовж крупних судин (27,5%), а в інших ділянках чепець був прозорим; 2) великі чепці з помірно розвиненою жировою тканиною – жирова тканина рівномірно у вигляді маленьких часточок покривала весь чепець (32,5%), судини верифікуються частково; 3) великі чепці з надмірно розвиненою жировою тканиною – наявність численних великих часток жирової тканини (40%), судини на чепці не верифікуються. Внаслідок цього чепець втрачає прозорість, еластичність і пружність.

Підтверджено трансформацію неактивних «молочних плям» в активні, які містять численні лімфоцити, що вказує на їх імунну функцію. Лімфатичні вузли великого чепця при перитоніті реагують потовщенням капсули, заповненням крайової пазухи лімфоцитами.

Отримані автором нові данні можуть бути використаними для теоретичного обґрунтування клінічних досліджень лікувально-

діагностичного та профілактичного напрямку патологічних станів травної системи зокрема, а також органів розташованих в черевній порожнині.

Представлені данні можуть бути використані в навчальному процесі за відповідними розділами на профільних кафедрах – анатомії, гістології, фізіології, а також патологічної анатомії, патологічної фізіології та хірургії.

Основні положення та висновки дисертаційної роботи впроваджені у навчальний процес та науково-дослідну роботу кафедр ряду вищих навчальних закладів України. Всього 15 актів впровадження.

4. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Результати роботи базуються на достатній кількості досліджуваного матеріалу. Дисертантом використані адекватні сучасні інформативні методи, які вирішують поставлену мету та завдання, а сформульовані автором висновки і практичні рекомендації є логічними і ґрунтуються на фактичному матеріалі. Кількість ілюстративного матеріалу та данні статистичного аналізу в повній мірі підтверджують сформульовані висновки і є документально-доказовою базою. Все це доводить, що Федорченком І.Л. досягнута поставлена мета дослідження на високому науково-методичному рівні.

5. Повнота викладення матеріалів дисертації в опублікованих працях.

Результати дисертації опубліковані у 10 наукових роботах: 6 статей надруковано у фахових журналах, затверджених МОН України, 1 стаття – у виданні, що включено до переліку міжнародних наукометричних баз, 2 роботи у матеріалах науково-практичних заходів, 1 свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір. Основні положення дисертації доповідались та обговорювались на конференціях, конгресах: у VII конгресі наукового товариства анатомів, гістологів, ембріологів, топографоанатомів України (Одеса, 2-4 жовтня 2019 р.), у четвертій Всеукраїнській науково-практичній

конференції «Теорія та практика сучасної морфології» з міжнародною участю (Дніпро, 4–6 листопада 2020 р.).

6. Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Дисертація написана у відповідності до вимог, які висуваються до дисертаційних робіт та викладена на 177 сторінках комп'ютерного тексту, з них 122 сторінки основного тексту і складається з анотації, змісту, переліку умовних скорочень, вступу, огляду літератури, опису матеріалу та методів дослідження, результатів власних досліджень, узагальнення та обговорення результатів досліджень, висновків і списку літератури, а також додатків. Робота містить 21 рисунок, 16 таблиць та список цитованої літератури із 155 найменувань.

У «Вступі» який викладено на 6 сторінках дисертант обґрунтував актуальність проведеного дослідження, сформулював мету і завдання дослідження; визначив об'єкт та предмет дослідження; аргументовано вказав методи дослідження; визначив наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, зазначивши свій особистий внесок; описав дані про наукові форуми з апробацією результатів виконаної наукової роботи, публікації.

Розділ 1 присвячений аналітичному огляду літератури, що складається з 6 підрозділів. В огляді літератури дисертант розкриває сучасні світові та вітчизняні тенденції щодо створення нових та удосконалення існуючих шовних матеріалів. Автор вказує на актуальність представленої проблеми, наявність нагальних питань очеревини загалом та великого чепця зокрема, що потребують вирішення. Під час написання цього розділу використовувалась сучасна вітчизняна та закордонна література.

Розділ 2 присвячений методам дослідження, має детальний опис використаних матеріалів та методів дослідження. Автором обґрунтовано вибір методика. Автором використана низка адекватних, комплексних методів для вирішення поставленої мети і завдань.

Далі ідуть два розділи власних досліджень.

Третій розділ "Анатомія великого чепця жінок і чоловіків у середньому і похилому віці при різних типах статури тіла" що викладений на 45 сторінках, представлений результатами власних досліджень і складається з п'яти підрозділів. В ньому розкривається топографо-анатомічні особливості великого чепця в нормі, та загальна структурна організація кровопостачання та венозного відтоку у чоловіків та жінок, з урахуванням віку. Розділ проілюстрований 10 малюнками, та містить 14 таблиць. В кінці розділу наведені публікації в яких висвітлені результати дослідження.

Четвертий розділ "Гістологічна будова великого чепця людей в нормі та перитоніті" що викладений на 15 сторінках, автор детально описує ремоделювання гістологічної будови, судин, а також молочних плям в нормі та при перитоніті. Освітлює загальні закономірності гістологічної структури великого чепця в жінок та чоловіків без патології в черевній порожнині та її реорганізації при перитоніті. Розділ проілюстрований 10 малюнками. В кінці розділу наведені публікації в яких висвітлені результати дослідження.

Всі розділи власних досліджень (3-4) ілюстровані великою кількістю макро та мікрофотографій та таблицями.

У розділі «Аналіз і узагальнення результатів дослідження» викладений на 21 сторінках наведено узагальнені дані, отримані дисертантом. У даному розділі дисертант ретельно узагальнив результати проведених досліджень, надав їм власний детальний порівняльний аналіз, співставив отримані дані з даними інших авторів, виклав основні положення роботи і надав їм теоретичне обґрунтування та належну оцінку.

Усі розділи власних досліджень викладені Федорченко І.Л. науково грамотно, в логічній послідовності.

Сім висновків дисертаційного дослідження повністю відповідають поставленим завданням і є логічним підсумком розділу результатів власних досліджень та слугують теоретичним підґрунтям для практичних рекомендацій. Слід зазначити, що висновки дослідження повністю

ґрунтуються на отриманих у роботі результатах і є повною мірою аргументованими та переконливими.

Список використаних джерел налічує 155 найменувань: 5 кирилицею і 150 латиницею.

Виходячи із вище зазначеного, слід констатувати наявність всіх необхідних розділів, що характеризує дане дослідження, як завершену науково-кваліфікаційну працю, що викладена й оформлена у повній відповідності з основними вимогами Департаменту Атестації Кадрів МОН України.

7 Зауваження що до оформлення та змісту дисертації.

Слід відмітити, що принципових і серйозних недоліків стосовно змісту дисертаційної роботи не виявлено. Зауваження, які виникли при аналізі дисертації, не торкаються суті роботи і мають переважно редакційний та рекомендаційний характер.

1. Необхідно вказати на редакційні та технічні огріхи, механічні помилки. В роботі зустрічаються деякі орфографічні та стилістичні помилки, також англіцизми.

2. В деяких таблицях подається ($p_1 > 0,05$ $p_2 > 0,05$) окремим стовбцем, доцільно було б надати пояснення під таблицею і позначити (*,**) біля показників, для полегшення сприйняття.

3. На макрофотографіях для сприйняття та кращої візуалізації і диференціації судин, а саме артерій та вен, доцільно було б додати контрастної рідини різного кольору.

4. Деякі мікрофотографія бажано було надати більш чіткішими.

5. В розділі аналіз та узагальнення бажано було дати частину матеріалу в графіках.

6. Доцільно було б додати практичні рекомендації.

7. Частина літературних джерел, на які йде посилання, датуються 10 роками давності. У списку використаних джерел виявляються поодинокі

старі літературні джерела (№ 8,12,13,18,32,43,45,49,53,58,69,70,84-90, 117,140, 144,148,150), відсутність яких не знизило б цінності дисертації.

8. У додатку А "Список публікацій здобувача" не коректна нумерація.

Зазначені неточності в оформленні рукопису дисертації не знижують практичного і теоретичного значення, новизни одержаних результатів і вагомості висновків дисертації.

Крім того, розглядаючи матеріали дисертації, виникли окремі запитання, на які хотілось би отримати відповідь, а саме:

1. Одним із критеріїв відбору досліджуваного матеріалу було «наявність запального процесу в черевній порожнині – гнійного розлитого перитоніту як ускладнення кишкової непрохідності та перфоративної виразки шлунка». Чи були відмінності в результатах запального процесу при різних патологіях?

2. Чи спостерігали Ви кореляцію між формою, площею великого чепця та вагою людини?

3. На Вашу думку, які можливі фактори можуть впливати на анатомічну мінливість великого чепця загалом та його будови зокрема?

4. Які аномалії великого чепця або очеревини Ви зустрічали при виконанні вашого дослідження?

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

Обґрунтованість результатів, висунутих дисертантом, засновується на узгодженості даних дослідження та наукових висновків. Достовірність даних забезпечується використанням сучасних засобів і методів досліджень та виключною академічною доброчесністю автора. Публікації та дисертаційна робота Федорченка Ігоря Леонідовича не містить виявлених текстових та інших запозичень. У дисертації представлено посилання на першоджерела цитованої інформації.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Федорченко Ігоря Леонідовича «Морфофункціональна характеристика великого чепця людини в нормі і при перитоніті» є самостійною, завершеною науковою працею, в якій отримані обґрунтовані нові результати, які у сукупності вирішують для анатомії людини важливе наукове завдання щодо статевих і вікових відмінностей будови великого чепця людини в нормі та характер його структурних змін при перитоніті.

Дисертація Федорченко Ігоря Леонідовича на тему «Морфофункціональна характеристика великого чепця людини в нормі і при перитоніті» за актуальністю піднятої медико-біологічної проблеми, науковою новизною, методичним рівнем, обсягом, оформленням, обґрунтованістю та достовірністю отриманих результатів, наукових положень і висновків, науково-теоретичним і практичним значенням повністю відповідає вимогам оформлення дисертації, затверджених Наказом МОН №40 від 12.07.2017 р. та положенням Постанови Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 22 «Охорона здоров'я» зі спеціальності 222 «Медицина».

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

професор кафедри анатомії людини, клінічної анатомії

та оперативної хірургії Дніпровського державного

медичного університету МОЗ України,

доктор медичних наук, професор

[Handwritten signature] Володимир КОШАРНИЙ

[Handwritten signature]
Засвідчую
к.біол.н., доцент
С. ЄГОРОВА